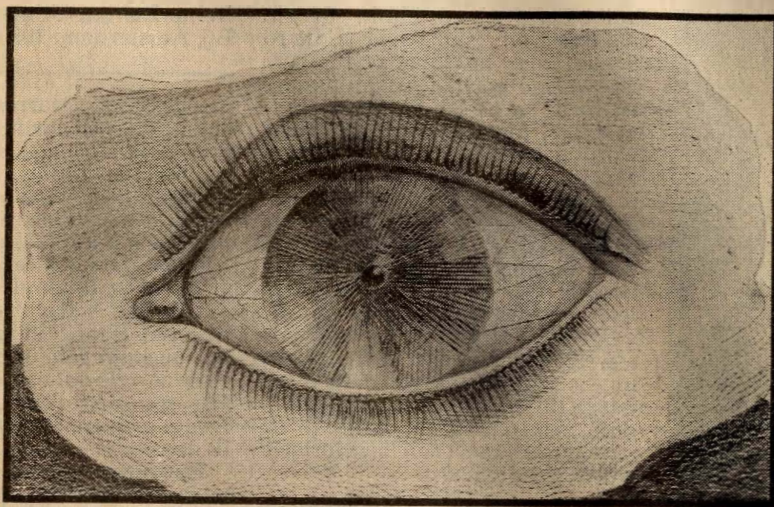

ICetera

Max Ernst: 'La roue de la lumière' (1925)

precies 255009542 seconden van de 21ste eeuw verwijderd, en nog steeds zijn de meest succesvolle tentoonstellingen in het Centre Pompidou gewijd aan die uiterst turbulente en daardoor vruchtbare periode, die we het interbellum noemen. Het was de tijd waarin niet vreemd werd opgekeken dat kunstenaars precies maakten waar ze zelf zin in hadden.

Deze betrekkelijk nieuwe vrijheid is maar meteen op alle fronten ingezet, zodat de meeste grote schilders zich tegen de bestaande ideologieën van burgerlijkheid, politiek conservatisme en slechte smaak teweer stelden. Na Cobra in de jaren vijftig was deze tegendraadse houding algemeen goed geworden omdat je niet noodzakelijk kunstenaar of politicus hoefde te zijn om de wereld te gezapig te vinden.

VAN...G in de cultuurbijlage

Een authentiek kunstenaar

Honderd jaar na zijn geboorte en vijftien jaar na zijn dood lokt Max Ernst nog tienduizenden bezoekers naar Parijs. Wat aanspreekt, is zijn authentieke kunstenaarschap. Ernst liet zijn werk niet bepalen door de markt of door succes. Hij liet Dada achter zich, keerde zich van het surrealisme af toen dat wereldwijd wortel begon te schieten en liet zich op zestigjarige leeftijd weer even makkelijk beïnvloeden door Jackson Pollocks 'dripping' als een kwart eeuw daarvoor door zijn antieke kopergravures.

Vrijdagse bijlage
Leeuwarder Courant
27 december 1991

Met andere woorden: er hangen bekende werken die zonder meer indrukwekkend zijn, een paar onbekende die ook de moeite van het kijken waard zijn, maar misschien ook wel honderd stukken die de reputatie van de grote meester geen goed doen.

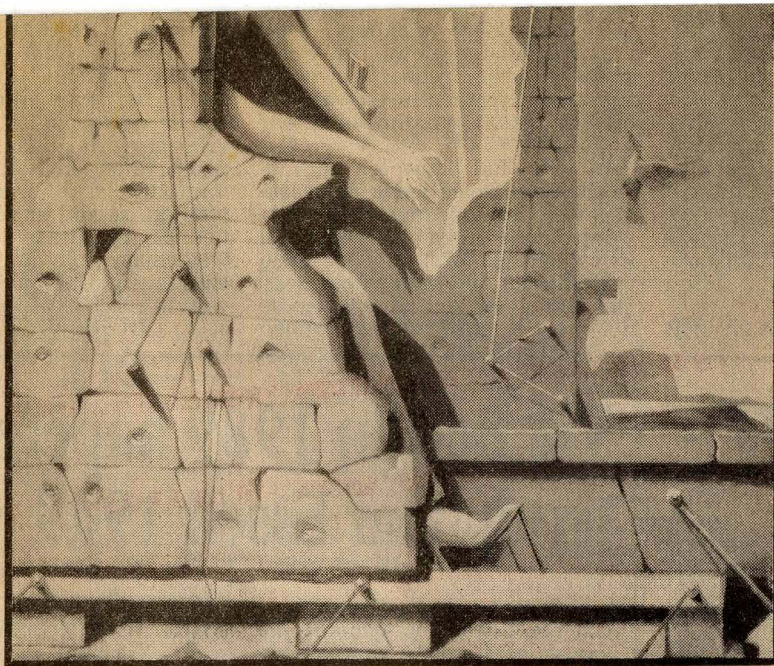
Ernst stierf op 1 augustus 1914, zo staat in de catalogus, en beleefde zijn wedergeboorte op 11 november. Dat is een mooie observatie, maar het waarheidsgehalte ervan zou nog groter zijn geweest als er achter had gestaan dat zijn artistieke leven precies twintig jaar duurde. Daarna heeft hij nog veel geschilderd, maar van aanmerkelijk mindere kwaliteit.

Een hele zaal van dat latere werk bestaat uit mystiekerige woudschilderijen die volgens het procédé van de décalcomanie tot stand zijn gekomen: een vel papier wordt op een ander met inkt beschilderd vel gedrukt. Ernst legde een vet geschilderd bos op een fris nieuw doek en had daarmee een iets minder vet en iets anders gevormd woud erbij.

Frotteren

Een ander veelvuldig gebruikte techniek is het frotteren, ons allemaal bekend van het muntstuk dat onder een papier gelegd wordt om er vervolgens met een potlood overheen te gaan. Ernst legde meestal grofgenerfde stukken hout onder zijn papier. Maar als hij zich alleen maar met dit soort kinderlijke experimenten bezighield, zou het dagblad Le Monde deze tentoonstelling echt niet juichend op de voorpagina gerecenseerd hebben. Nee, vaak wist hij ook nog kunstzinnige resultaten met dit experimenteren te bereiken. Een mooi voorbeeld is 'la roue de la lumière' (1925, Frottage).

En wat ondanks het wisselende resultaat ook erg aanspreekt is Ernsts authentieke kunstenaarschap. Hij liet zijn werk niet bepalen door de markt of het succes. Hij liet Dada achter zich, keerde zich van het surrealisme af toen het wereldwijd wortel begon te schieten en op zestigjarige

Max Ernst: 'Sainte-Cécile ou Le piano invisible' (1923).

Is dat misschien de reden dat Max Ernst honderd jaar na zijn geboorte en vijftien jaar na zijn dood nog tienduizenden bezoekers naar Parijs kan lokken? Wordt hij representatief geacht voor een tijd dat artistieke opvattingen nog een functie hadden in tegenstelling tot de huidige tijd waarin alle meningen tot een postmodernistische soep zijn gebrouwen, die verkocht wordt als tolerant terwijl onverschillig een beter woord is? Zeker, het museum werkt daar ook hard aan mee met lezingen, films, discussies en een prestigieuze catalogus, maar er moet meer tussen hemel en aarde zijn om de belangstelling te verklaren.

De Chirico

Daar is allereerst DadaMax' verhuizing van het tussen Keulen en Bonn gelegen Brühl naar het walhalla van de kunst na de Eerste Wereldoorlog: Parijs. Sterk onder de indruk van De Chirico begon hij in 1919 angstaanjagende monumentale schilderijen te maken. Het snel gelegde contact met de Parijse surrealisten stimuleerde Ernst vervolgens om alle mogelijke droomexperimenten uit te voeren. Gelukkig had Max in Duitsland al aan het begin van Dada-Keulen gestaan, dus hij wist dat je het niet al te dol moest maken met die experimenten omdat je anders op een doodlopend spoor terecht kwam.

Terwijl hij zich overgaf aan de collage, frottage, grattage en de décalcomanie, werden er ook

ambachtelijk geschilderde doeken gemaakt die enige weerklank vonden bij de surrealisten. Het schilderij 'Sainte-Cécile ou Le piano invisible' uit 1923 kan als een combinatie van experiment en ambachtelijk schilderen worden gezien. Dat anderen het wel erg veel op Dali vinden lijken, doet hier niets aan af.

André Breton noemde Ernst weliswaar „het meest magnifiek actieve brein dat je je kunt voorstellen”, maar toch is hij nooit helemaal binnen de surrealistische beweging geaccepteerd. Sneu voor de kunstenaar is dat zijn afscheid van de surrealistische groep in 1938 - uit solidariteit met Paul Eluard - een terugval in zijn werk tot gevolg had die hij nooit meer te boven kwam.

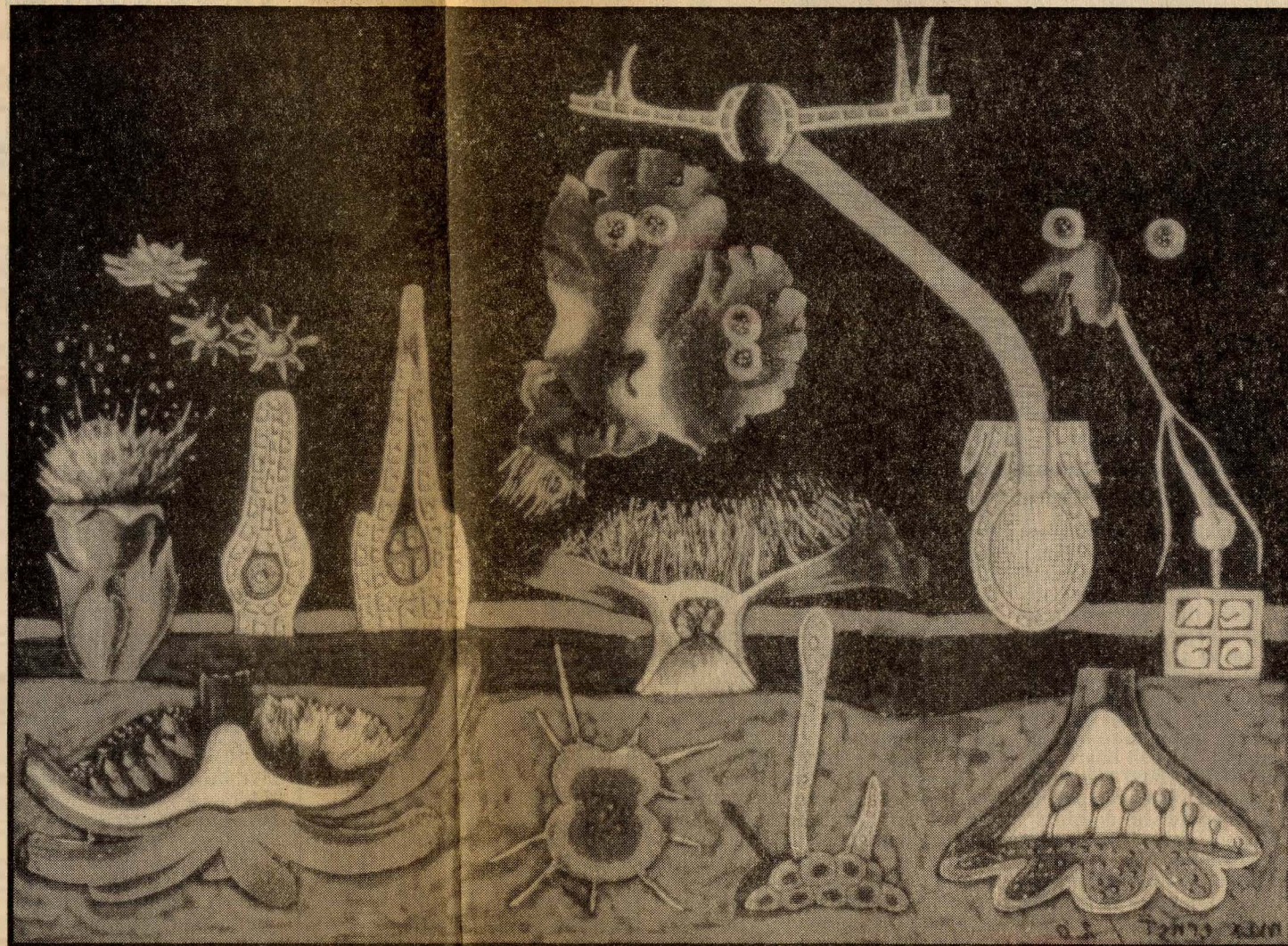
Wie nu langs de 250 schilderijen, collages en combinaties daarvan loopt, realiseert zich dat Ernst zijn reputatie heeft te danken aan een paar wereldberoemde collages en 'collageromans' die hij samenstelde met behulp van achttiende- en negentiende-eeuwse kopergravures. De talloze doeken die nu voor het eerst sinds de jaren twintig en dertig uit particuliere collecties zijn gekomen, geven misschien een evenwichtiger beeld van Ernst.

Gelukkige hand

Maar ze geven ook pijnlijk overtuigend aan dat de onzichtbare hand die een kleine selectie van zijn werk voortdurend in de openbaarheid heeft gebracht een gelukkige hand is geweest.

Het visionaire van Max Ernst

Max Ernst: 'Sans titre' (1920).

teer tijd niet zijn zien weer even makkelijk beïnvloeden door Jackson Pollocks 'dripping' als een kwart eeuw daarvoor door zijn antieke kopergravures.

André Breton heeft Ernst verweten dat hij niet kon tekenen (alsof Breton dat wel kon!) en deze beperking heeft Ernst uitgebuit door te gaan experimenteren. Het is meer dan waarschijnlijk dat Ernst als collagemaker zich het arme neefje van de schilder voelde - zoals de Nederlandse collagemaker Theo van Baaren dat eens treffend over zichzelf zei - en geen genoegen nam met alleen maar 'plakker' te zijn. En dat hoefde hij ook niet, hij schilderde

namelijk heel goed als hij maar traditioneel en niet te visionair wilde doen.

Dat visionaire zat er op een andere manier toch al in. In 1933 schilderde

hij 'L'Europe après la pluie'. Hitler was aan het begin van dat jaar aan de macht gekomen en Ernst schilderde een landkaart van een uit lava bestaande, zelfs onherkenbare wereld. Misschien nog meer van visionair inzicht getuigt 'L'an 55 tremblement de terre fort doux' uit 1922. Een ontploffing, bliksemschichten, hoge fabriekstorens die er als moderne opwerkingsfabrieken uitzien, temeer omdat er ook vaten met onbestemd afval naast liggen.

De grote Ernst-specialist Werner Spies interpreteert het werk van Ernst zodanig dat je het liefst heel dicht bij de schilderijen wilt gaan staan om ze te beschermen tegen een walm van 'Wichtigtuerei'. De wetenschappelijke waarde, de Euclidische ruimte en de mogelijkheid dat de marxistische socioloog-filosoof Max Horkheimer door Ernst is beïnvloed, vliegen je om de oren. Dan liever Henry Miller die over Ernst schreef: „Een boodschapper van het licht uit een andere wereld, zittend op een Frans café-terras met een wolk stofgoud die hij met ongeduldige vingers koestert.”

Als er iets is wat Ernst duidelijk heeft gemaakt, is dat hij niet tevreden was met het bestaan tussen hemel en aarde. Zoals hij in zijn werk de ene illusie na de andere creëerde, deed hij dat ook in zijn privéleven, misschien dat hij daarom zo vaak trouwde. Maar zelfs zijn derde vrouw Peggy Guggenheim, die toch heel wat kunststromen werkelijkheid heeft gemaakt, kon voor Ernst niet meer betekenen dan een kort experimenteel levenslixer.

HANS RENDERS

De tentoonstelling 'Max Ernst Rétrospective' is tot 27 januari te zien in het Centre Pompidou te Parijs.